

HAUTZINGER ZOLTÁN: A RENDÉSZETI KÉNYSZERÍTŐ ESZKÖZÖK ALKALMAZÁSÁNAK ALAPELVEI

I. Bevezetés

A rendészet olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul⁸⁵. E tevékenység megvalósításának egyik leghatásosabb módja a jogszabályban meghatározott kényszerítő eszközök igénybevétele. E gondolattal a XX. század első felében Magyary Zoltán is foglalkozott, aki 1942-ben megjelent tankönyvében azt írja, hogy a rendőrhatalóságok és közegek a köznyugalom, közrend és közbiztonság megóvása végett felszólítás nélkül, hivatalból kötelesek eljárni, és a jogszabályok rendelkezéseinek, a hatósági intézkedéseknek szükség esetén kényszer útján érvényt szerezni⁸⁶. Magyary alap gondolatát veszi át közel félszáz évvel később a rendőrségi törvény⁸⁷, amelynek miniszteri indokolása nyomatékosítja, hogy a rendőri intézkedés eredményessége nem függhet az érintett belátásától, ezért szükség esetén az kikényszeríthető. A kényszerítés tehát a belső rend és a közbiztonság rendészeti eszközökkel történő védelme, mely a jogsértő magatartást tanúsítók jogainak korlátozásával jár.

A kényszerítő eszköz fogalmát mindezek alapján rendészeti szempontból megközelítve úgy célszerű meghatározni, hogy az a közrend, közbiztonság fenntartása érdekében eljáró szervek által jogszabályban meghatározott módon alkalmazható olyan hatósági aktus, amely szükségszerűen, az intézkedés törvényes céljának megvalósulása érdekében az alapvető emberi jogok (így különösen az emberi méltóság, személyes szabadság, testi épség, végső esetben az élethez fűződő jogok) korlátozásával, illetve sérelmével jár.

Egy jogállam számára különösen fontos követelmény, hogy a kényszerítő eszközök alkalmazásának – elsősorban az azokkal járó súlyos jogsérelem közvetlen lehetősége miatt – megfelelő garanciái legyenek. Hazánkban e biztosítékok nemcsak a vonatkozó jogszabályok egyes rendelkezéseiben, hanem azok legfőbb vonásait magukban foglaló, a jogalkotó és a jogalkalmazó számára egyaránt zsinórmértékül szolgáló alapelvekben keresendők.

⁸⁵ Szamel Lajos: Jogállamiság és rendészet, Rendészeti Szemle 1992. 3. szám 8. o.

⁸⁶ Vö. Magyary Zoltán: Magyar Közigazgatás 568. o. (Budapest, 1942)

⁸⁷ A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (továbbiakban Rtv.)

II. Az alapelvekről általában

Az alapelvek jellegének tudományos értelmezése alapvetően két fő irányra tagolható⁸⁸. Az egyik irányzat szerint az alapelv jellegű rendelkezésekben a tételes jogtól való elszakadás lehetősége adott, ezért nem indokolt az alapelvek törvényi (normatív) szabályozása. Az alapelvek jogforrasi eredetüktől és érvényességi tartományuktól függetlenül a jogszabályok értelmezését és alkalmazását segítik elő főleg azokban az esetekben, ha a jogalkalmazó jogértelmezési vagy jogalkalmazási határesettel áll szemben. E felfogás követője Ádám Antal, akinek megítélése szerint az alapelvek széles nyílásszögben általános útmutatásokat, fő irányokat, vezérfonalat, elvárásokat tartalmaznak, és tág mozgásteret nyújtanak a címzettek számára a kivitelezés, a végrehajtás, az alkalmazás módozatainak kialakításában⁸⁹. A másik felfogás az alapelveknek normatív jelleget tulajdonít, amelynek mind a jogalkotásban, mind pedig a jogalkalmazásban meg kell nyilvánulnia. Az alapelvekre általánosságuknál fogva a tételes joghoz képest a stabilitás jellemző, így alkalmasak a jogalkotás befolyásolására. A jogértelmezés kérdésében pedig az alapelv az a mérce, amelyhez a jogalkalmazó bizonytalanság esetén igazodhat.

Tremmel Flórián időszerű kérdésként veti fel az alapelv-infláció veszélyét, amely abban mutatkozik meg, hogy egyes törvények, illetve tankönyvek korábbi elvek szétválasztásával, vagy újabbak kidolgozásával egyre nagyobb számban sorolnak fel a szabályozandó jogterülettel összefüggő alapelveket⁹⁰. A fenti tételek érzékelhetők a rendészeti kényszerítő eszközök szabályai mögött álló alapelvek kapcsán is. Amíg Nagy-Juhák István a lőfegyverhasználat kapcsán öt alapelvet (törvényhez kötöttség elve, arányosság elve, humanitás elve, jog és kötelezettség egységének elve, végső eszköz elve⁹¹) emel ki, addig Virányi Gergely és Verhóczki János ugyanebben a témában már hét elv (törvényhez kötöttség elve, jog és kötelezettség egységének elve, személyes felelősség elve, az emberi élet védelmének elve, arányosság elve, végső eszköz elve, saját élet, testi épség védelmének elve⁹²) köré építi a meglévő jogi szabályozást. Az alapelv-infláció mindkét esetben kimutatható, ugyanis a kényszerítő eszköz alkalmazását előíró jogszabályok alapvetően három (törvényesség, arányosság, egyéni felelősség) elvet határoznak meg, így a többi alapelv elsősorban a jogirodalmi értelmezés terméke. A kérdés az, hogy indokolt-e több alapelv megfogalmazása, mint amennyit a vonatkozó törvény megfogalmaz. Nemleges válaszom indoka, hogy a sok alapelv (alapelv-infláció) mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó számára megadja azt a lehetőséget, hogy adott kérdést több szempontból is értelmezve legalább egy oldalról indokoltnak lássa álláspontját. Így az alapelvek meghatározásánál mindenképpen törekedni kell arra, hogy viszonylag kevés számú, ugyanakkor az egész szabályozott területet átfogó elv kerüljön megfogalmazásra.

⁸⁸ Vö. Kengyel Miklós: Magyar Polgári Eljárásjog 73. o. (Osiris Kiadó Budapest, 2000.)

⁸⁹ Ádám Antal: Bevezetés a Közjogtanba 138. o. (Pécs, 1999)

⁹⁰ Tremmel Flórián: Magyar büntetőeljárás 68. o. (Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001.)

⁹¹ Vö. Nagy-Juhák István: A rendőr fegyverhasználati joga 7-12. o. (BM Kiadó, 1997)

⁹² Vö. Verhóczki János – Virányi Gergely: A határőr lőfegyverhasználat rendészeti feladatai ellátása során 9-12. o. (Főiskolai Tansegédlet, Budapest, 2001)

III. A rendészeti kényszerítő eszközök alapelvei

A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának nemzetközileg is artikulált főbb elvi iránymutatásai normatív jellegűek, így azok nemcsak szellemiségükben, hanem rendelkező voltukban is alapvetően meghatározzák a kényszerítő eszközök alkalmazásának körülményeit és feltételeit. A szóban forgó három alapelvnek (törvényesség, arányosság, egyéni felelősség) konjunktívan kell érvényesülnie ahhoz, hogy a hatósági kényszerítés ne lehessen az eljáró szerv önkényének közvetlen eszköze.

I. A törvényesség elve

A rendőrségi törvény indokolása szerint a „rendőri működés egyik alappillére a törvényi meghatározottság”. Ennek az elvnek minden olyan jogterületen érvényesülnie kell, ahol az a hatóság valamilyen módon korlátozza az alapvető emberi jogokat. A törvényesség szűk értelemben egyrészt kifejezi azt, hogy a rendőr, a határőr köteles a szolgálati beosztásában meghatározott feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően teljesíteni, a közbiztonságot és a belső rendet – ha kell – élete kockáztatásával is megvédeni⁹³. Másrészt pedig az állampolgárok jogait (különösen a testi sérthetlenséghez, a személyes szabadsághoz, a magánlakás és a magántitok sérthetlenségéhez, a tulajdonhoz fűződő jogok) csak törvényi feltételek fennállása esetén és kizárólag a törvényben meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazásával lehet korlátozni. A törvényesség elve tág értelemben olyan összefoglaló alapelv, amely magában foglalja az intézkedési kötelezettséget és a humanizmus követelményét is.

Az intézkedési kötelezettség előírja, hogy a rendőr jogkörében eljárva köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha olyan tény vagy körülményt észlel, illetőleg hoznak tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel⁹⁴. A hatósági beavatkozás az intézkedés eredményessége érdekében – a törvényi feltételek fennállása esetén – kényszerítő eszköz alkalmazásával is járhat. Ha a kényszerítő eszköz törvényes alkalmazása sérüléssel – végső esetben halállal végződik –, akkor a hatóság érintett tagjának büntethetősége nem jogos védelemre vagy végszükségre hivatkozással lesz kizárt, hanem hivatali és hivatásbeli kötelezettség teljesítése miatt. Amennyiben ugyanis a hivatali köteleesség teljesítése során tanúsított magatartás megfelel a hivatalos személy eljárását szabályozó rendelkezéseknek, az a magatartás társadalmilag hasznos cél érdekében, a törvényben megengedett módon került tanúsításra, ezért az nélküli a társadalomra veszélyes jelleget⁹⁵.

A törvényesség elvének keretében kell beszélni azokról a – humanizmus követelményét szolgáló – garanciákról is, amelyek a rendészeti kényszer embertelen, megalázó alkalmazását tiltják, hiszen ezek megszegése elsősorban az intézkedés törvényes voltát kérdőjelezi meg. Ilyen garancia egyfelől, hogy nincs helye a kényszerítő eszköz további alkalmazásának, ha az ellenszegülés megtört és az intézkedés eredményessége e nélkül is biztosítható⁹⁶, másfelől, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazása során tilos a kínzás, kényszervallatás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód. Megjegyzem ez

⁹³ Vö. Rtv. 11. § (1) bek.

⁹⁴ Rtv. 13. § (1) bek. illetve a határőr vonatkozásában a határőrizetről és Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény (továbbiakban Hőr. tv.) végrehajtására kiadott 66/1997. (XII. 10.) BM rendelet 24. § (1)-(2) bek.

⁹⁵ Vö. Földvári József: Magyar büntetőjog, általános rész 167. o. (Osiris Kiadó, Budapest, 1998)

⁹⁶ Vö. Rtv. 16. § (1) bek.

utóbbi garancia törvényi megfogalmazása szükségtelen is, hiszen a Büntető Törvénykönyv mind a bántalmazást hivatalos eljárásban⁹⁷, mind a kényszervallatást⁹⁸ büntetni rendeli.

A törvényesség elvének két gyengébb láncszeme az intézkedés alá vont életének, testi épségének védelme érdekében előírt szabályozás, illetve a lőfegyverhasználat megelőző intézkedési folyamat. Előbbi esetében a törvény úgy rendelkezik, hogy a „rendőri intézkedés során a kényszerítő eszköz alkalmazása esetén lehetőleg kerülni kell a sérülés okozását, az emberi élet kioltását⁹⁹”. Szikinger István szerint a jogszabályokban a „lehetőleg” szó a köznyelvi értelemmel megegyezően olyan törekvésekre utal, amelyek esetében a jogalkotó reálisan számol a sikertelenséggel és azt nem tekinti jogellenesnek¹⁰⁰. Kétségtelen, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazása nem irányulhat direkt sérülés vagy halál okozására, ugyanakkor kriminalizálódó világunkban egyre több azoknak az elkövetőknek a száma, akiknek támadása nem hagy időt a mérlegelés „lehetőségére”. Így, a kényszerítő eszközök alább felvázolandó arányossági követelményével összhangban nem szükséges külön kitérni „a lehetőség szerinti sérülés vagy halál elkerülésére”, mivel az intézkedés törvényes célja csak abban az esetben nem sérül, ha a konkrét esetben a hatóság tagja nem okozott nagyobb hátrányt, mint amelyet az adott körülmény igényelt volna. Szintén aggályos az a törvényi előírás is, amely a lőfegyverhasználat megelőző intézkedéseként írja elő az intézkedő hatóság számára az alábbi sorrendben: a felhívási kötelezettséget, hogy az intézkedés alá vont az intézkedésnek engedelmeskedjék, más enyhébb következménnyel járó kényszerítő eszköz alkalmazását, a figyelmeztetést, hogy lőfegyverhasználat következik, illetve a figyelmeztető lövést¹⁰¹. Nagy-Juhák szerint a lőfegyverhasználat megelőző intézkedések célja az érintett személy számára felismerhetővé tenni, hogy vele szemben milyen intézkedés történik, illetve, hogy az azt foganatosító tőle milyen magatartást kíván a lőfegyverhasználat elkerülése érdekében¹⁰². Verhóczy és Virányi a lőfegyverhasználat megelőző intézkedésekben az intézkedések alá vont személy engedelmességének a lehetőségét látja. A megelőző intézkedések valódi céljaként tehát mindkét forrás a lőfegyverhasználat elkerülését, megelőzését jelöli meg. Ugyanakkor ezek a megelőző intézkedések nemcsak a lőfegyverhasználat megelőzését, hanem valójában a jogsértő magatartás azonnali befejezését és az eljárás alá vont személy békés „kapitulációját” célozzák meg. Az ilyen intézkedések skálája azonban – indokolatlanul – túlságosan széles. Mindaddig, amíg egyéb kényszerítő eszköz alkalmazásával is el lehet érni az intézkedés célját, a lőfegyver használata még lehetőségként sem vetődhet fel. Ellenkező esetben ugyanis az arányosság szenvedne csorbát. A figyelmeztető lövés esetén kérdésként merül fel, hogy érdemes-e úgy lövést leadni – még, ha az a hatályos jogszabályok szerint nem is minősül fegyverhasználatnak –, hogy azzal az intézkedő a fegyverhasználatot előidéző körülményt közvetlenül nem szünteti meg. A felszólításkor az eljárás alá vont személy számára nyilvánvalóvá válik, ha tovább folytatja súlyos, jogsértő cselekményét, akkor vele szemben a hatóság eljáró tagja lőfegyvert fog használni. A figyelmeztető lövés tehát sokszor már felesleges eleme az

⁹⁷ Btk. 226. § „Az a hivatalos személy, aki eljárása során mást tetteleg bántalmaz, vétséget követ el...”

⁹⁸ Btk. 227. § „Az a hivatalos személy, aki annak érdekében, hogy más vallomást vagy nyilatkozatot tegyen, illetőleg ne tegyen, erőszakot, fenyegetést, vagy más hasonló módszert alkalmaz büntettet követ el...”

⁹⁹ Vö. Rtv. 17. § (2) bek.

¹⁰⁰ Szikinger István: Alkotmánybíráskodás és rendvédelem (in: Emlékkönyv Ádám Antal egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, szerk. Petrétai József, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2000.)

¹⁰¹ Vö. Rtv. 56. § (1) bek.

¹⁰² Vö. Nagy-Juhák István: A rendőr fegyverhasználati joga 29. o. (BM Kiadó, 1997)

intézkedési folyamatnak. A figyelmeztető lövés, csak 1957 óta van jelen a hazai kényszerítő eszközök alkalmazási szabályaiban. A magyar királyi Csendőrség – 1881-ben kiadott – szervezeti és szolgálati szabályzata még azt rögzítette, hogy a csendőrnek fegyverét férfiasan, erélyesen kell használnia, hogy azzal is megőrizze tekintélyét, továbbá az ellenszegülést megtörje, valamint a támadóját harcképtelenné tegye¹⁰³. A mondat utolsó fordulata ma is megszívlelendő, azaz, ha a helyzet súlyosságát tekintve lövést kell leadni, akkor az ne csupán figyelmeztető jelleggel történjen, hanem olyan hatékony intézkedésként, amellyel a további ellenszegülés kétséget kizáróan elháríthatóvá válik. Mindez persze kizárólag törvényben meghatározott esetekben, az arányosság követelményét szem előtt tartva történhet meg.

2. Az arányosság elve

Az arányosság elve szintén törvényben (egyúttal az Egyesült Nemzetek Szervezete által is) meghatározott alapelv, melynek értelmében a hatósági intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés céljával. Erre az elvre épül az a tétel is, miszerint több lehetséges kényszerítő eszköz közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett az érintettre a legkisebb korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár¹⁰⁴. Az indokolt erőszaknak tehát az a legkisebb erőszak tekinthető, amely a gyanúsítottat engedelmességre készíti. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a hatóság nem használhat nagyobb erőszakot, mint ami jogos cél eléréséhez feltétlenül szükséges¹⁰⁵.

Az arányosság követelménye akkor kerül előtérbe, amikor az intézkedés célja több módon is elérhető. Ilyenkor az intézkedőnek (kényszerítő eszközt alkalmazónak) a rendelkezésre álló lehetőségek közül azt kell kiválasztania, amelyik a legkisebb jogkorlátozással, a legkisebb sérüléssel vagy károkozással biztosítja az intézkedés eredményességét. Jogszerűnek minősülhet az intézkedés még akkor is, ha az okozott joghátrány ugyan nagyobb, mint az intézkedés törvényes célja, de az eltérés nagysága nem nyilvánvalóan nagy. Érzésem szerint ez leginkább az intézkedő testi épségét veszélyeztető támadás kapcsán értelmezhető, hiszen ebben az esetben nem mindig érzékelhető világosan az elhárítás módszere (testi kényszer, gumibot, vegyi sokkoló, szolgálati kutya...stb.).

¹⁰³ 1881. évi új magyar, királyi Csendőrség szervezeti és szolgálati szabályzata 11. § (Forrás: Sallai János: A fegyverhasználat szabályozása a határőrizetben a XX. században, 10. o. in. Határőrségi Tanulmányok Különszám 2000/4)

¹⁰⁴ Rtv. 15. § (1)-(2) bek.

¹⁰⁵ A legkisebb erő viszont nem jelenthet elégtelen erőt, tehát a fókuszban mindenkor az eredményes intézkedésnek kell állnia.

Az arányosság elvének kereteit az amerikai hatóságok által felállított úgynevezett erőszakhasználati modell¹⁰⁶ az alábbiak szerint adja meg.

közeg józan megítélése	végrehajtási lehetőségek	közeg indokolt reagálása
engedelmeskedő (együtműködő)	I	szóbeli utasítás
ellenálló (passzív)	II	testi kényszer
ellenálló (aktív)	III	kényszerítő technika
támadó (testi sértés)	IV	védekező taktika
támadó (súlyos testi sértés, halál)	V	halálos erő

A táblázatban leírtak némileg összhangban vannak a hazai joggyakorlattal is. A magyar szabályozás szerint is a – közeg fizikai erőfölényét érvényesítő – testi kényszer a legenyhébb kényszerítő eszköz. A testi kényszer viszont nemcsak a passzív, hanem az aktív ellenszegülés leküzdésének is eszköze, azaz – a fenti modell szerint – a legegyszerűbb kényszerítő technika. A vegyi eszköz, az elektromos sokkoló eszköz, a rendőrbot, a kardlap, a szolgálati kutya alkalmazásával, illetve a törvényben taxatív meghatározott esetekben a lőfegyver használatával elsődlegesen támadás elhárítása céljából lehet számolni. E védekező taktikák alkalmazásánál is érvényesülnie kell az arányosságnak.

Az arányosság követelményén alapul, így annak keretében értelmezendő a – fent felsorolt szerzők által – „végső eszköz” (ultima ratio) elve. E szerint a súlyos jogsérelem bekövetkezésének közvetlen veszélyével járó kényszerítő eszközök (elsősorban a lőfegyver) alkalmazására csak abban az esetben kerülhet sor, ha minden más – enyhébb – eszköz alkalmazása eredménytelennek bizonyult vagy nyilvánvalóan eredménytelen lenne. Az ultima ratio azt fejezi ki, hogy a törvényi feltételek megléte esetén is – lehetőség szerint – az enyhébb kényszerítéssel kell próbálkozni, és csak végső esetben kell a (leg)súlyosabb kényszerítő eszközt alkalmazni.

3. Az egyéni felelősség elve

A rendőrségi törvény miniszteri indokolása szerint a rendőri működés másik alappillére – a törvényi meghatározottság mellett – az egyéni felelősség elve. A kényszerítő eszközök és az azokat alkalmazó személyek mind rendkívüli jellegük, mind a kényszerítés alapvető emberi jogokat korlátozó mivolta miatt a szakma és a társadalom szüntelen keresttüzének van kitéve. Nem mellékes tehát, hogy a hatósági beavatkozásért, esetleg annak elmulasztásáért kinek kell vállalnia a felelősséget. Kényszerítő eszköz alkalmazása majd minden esetben egyéni helyzetértékelés és elgondolás alapján történik. Ez a megállapítás éppúgy igaz a rendőr és a határőr egyéni intézkedése mint azokra az esetekre

¹⁰⁶ A modell alapja a józan megítélésű tiszt benyomásának öt szintje (Forrás: USE OF FORCE, FLETC Lesson Plan, Federal Law Enforcement Training Center, Physical Trainind Division 1994)

is, amikor a hatóság nagy erővel vonul a helyszínre (pl. csapaterő alkalmazása, tömegoszlatás), és utasítás szerint hajtja végre a szükséges intézkedéseket. Ilyen esetben a törvényes végrehajtásért az intézkedő parancsnok felel, de a kötelékben szolgálók egyéni felelőssége is jelen van, hiszen a törvényesen kiadott utasítás is megtagadható, ha annak végrehajtása nyilvánvalóan bűncselekmény elkövetését jelentené¹⁰⁷.

Az egyéni felelősség jogszabályba foglalása garancia arra, hogy a törvénytelenül vagy nyilvánvalóan aránytalanul alkalmazott kényszerítő eszköz felelőse egyértelműen meghatározható legyen, illetve, hogy ilyen intézkedés utasításra se kerüljön foganatosításra.

IV. Összegzés

A kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei olyan elvi tézisek, amelyek irányt mutatnak tekintetben, hogy jogtalan ellenszegülés esetén milyen módon lehet a legtökéletesebben biztosítani a hatósági intézkedés eredményességét. Jelenkori túlszabályozott jogrendszerünkben nem indokolt a normatív (jogszabályban meghatározott) alapelveken túl egyéb elveket is megfogalmazni, így a kényszerítő eszközök alkalmazásának jogelveiként a törvényességet, az arányosságot és az egyéni felelősséget célszerű megjelölni.

A törvényesség elve egyrészt magában foglalja a szűkebb értelemben vett törvényességet, miszerint kizárólag a törvényben meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazhatók, ha az alkalmazás törvényi feltételei fennállnak, másrészt kifejezi a humanizmus és az intézkedési kötelezettség követelményét is. Az intézkedési kötelezettség értelmében a hatóság tagja (rendőr, határőr) minden olyan esetben köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha olyan tény vagy körülmény jut tudomására, amely hatósági beavatkozást igényel. Amennyiben az intézkedés célja megkívánja úgy a kényszerítő eszköz alkalmazása is kötelezettség, viszont az intézkedés kikényszerítése nem szolgálhat megtorlásul. Kizárt a kényszerítő eszköz további alkalmazása, ha az ellenállás megtört, s ily módon az intézkedés eredményessége már további beavatkozás nélkül is biztosítható. Az arányosság elve azt hivatott kifejezni, hogy a szükséges kényszer mértéke nem lehet nyilvánvalóan nagyobb, mint a kényszert kiváltó ellenszegülés. A legsúlyosabb kényszerintézkedés ennél fogva csak a legsúlyosabb jogsérelmeket közvetlenül magukban hordozó támadás elhárítására szolgálhatnak. Az egyéni felelősség azt az igényt fogalmazza meg, hogy a kényszerítő eszközök alkalmazásának szabályait úgy kell kialakítani, hogy a törvénytelenül végrehajtott felelősség utólag is egyértelműen tisztázható legyen.

A kényszerítő eszközök alkalmazásának vázolt alapelvei nemcsak azt biztosítják, hogy a jogos kényszer ne legyen a hatósági önkény és brutalitás eszköze, hanem azt is, hogy a törvényesen és arányosan foganatosított erőszak a társadalom részéről se legyen megkérdőjelezhető.

¹⁰⁷ Nem tagadható meg azonban az olyan törvénytől utasítás teljesítése, amely bűncselekmény elkövetésével nem jár. Ez esetben a végrehajtásért felelős köteles az utasítást adó figyelmét előzetesen felhívni az utasítás törvénytől jellegére. (Vö. Rtv. indokolása a 11-12. §-hoz)